

BIDA NA ĀGTA IKID NA KĀDWĀN TOLAY
TA PAGLELEHUT EN

Folk Tales From Agta
And Other Cultures
In The World

A Supplementary Reader
For Developing Fluency

Prepared by
Roy and Georgiale Mayfield

Illustrations by
Georgiale Mayfield

Summer Institute of Linguistics, Inc.
Translators Publishers

1980
Printed in the Philippines

**Published
in cooperation with
Bureau of Elementary Education
and
Institute of National Language
Ministry of Education and Culture
Manila, Philippines**

**Additional copies of this publication
are available from:**

**TCP
Box 423
Greenhills, Metro Manila**

**Folktales
in
Agta**

**16.14-1080-1.4C 54-20P-806074B
Printed in the Philippines**

PAUNANG SALITA

Ang isang katangiang masasabi tungkol sa Pilipinas ay ang pagkakaroon nito ng iba't ibang pangkat etniko na nag-aangkin ng kani-kanilang wikang katutubo. Gayon man, ito'y hindi naging balakid sa pag-unlad ng bansa, bagkus nagpatibay pa nga sa pagbubuklod at pagkakaisa ng mga mamamayan tungo sa pagkakaroon ng isang diwang panlahat.

Ang aklat na ito ay isa sa serye ng ganitong uri ng mga babasahing inihahanda para sa higit na ikalilintang ng mga kaalaman, kakayahan, kasanayan, pagpapahalaga at pagmamahal sa sariling wika ng mga mag-aaral.

Sinikap na malakipan ang aklat ng mga paksang inaaakalang magdudulot ng malaki at makabuluhang kapakinabangan sa mga gagamit nito. Sa paghahanda ng mga ito'y isinaalang-alang ang mga pangkalahatang layunin ng bansa. Isinaalang-alang din ang mga pangkasalukuyang pangangailangan ng mga mag-aaral sa pagpapalawak at pagpapayaman ng kanilang talasalitaan, paglinang ng kakayahang gumamit ng wikang gamitin at wastong pagsulat nito. May inilakip ding mga pagsasanay na inaaakalang makatutulong sa mabisang pag-aaral ng wika. Matitiyak na ganap na nilang natutuhan at nauunawaan ang wika kung ito'y buong katalinuhan na nilang natatalakay sa klase at naiuugnay o nagagamit sa tunay na buhay.

Buong pagmamalaking inihahandog ng Ministri ng Edukasyon at Kultura ang aklat na ito taglay ang matapat na hangarin at mithiing lalo pang mapataas ang uri ng edukasyon para sa di marunong bumasa at sumulat sa pamamagitan ng pag-aaral ng kinagisnang wika. At inaasahan din sa gayon ang madaling pagkatuto ng wikang pambansa.

Onofre D. Corpuz

Ministro ng Edukasyon at Kultura

PREFACE

This supplementary reader is a brief compilation of folk tales from the Agta culture and other cultures in the world. It was prepared to help new readers in the Agta language develop their reading fluency, and for this reason the stories are arranged in ascending order of difficulty. The earlier stories are characterized by more common vocabulary and more repetition than the later ones.

The vowels in Agta are pronounced the same as in the National Language, except for a (pepet) which is mid central. ā (low central) is equivalent to Tagalog a. The hyphen indicates glottal stop and is only written as a first or second member of a consonant cluster as in ut-ut and anu-sup. All written vowel clusters are also pronounced with an intervening glottal stop as in mait.

**YA BIDA
NI MANDARIPAN**



Ya Bida ni Mandaripan

"Mandaripan, Mandaripan,"

kun na māmānuk en.

"Anu ya mangbār in teyāk,"

kunna hapa ni Mandaripan.

"Mangwa ka ta hutotug mu,"

kunna hā na māmānuk en.

"Ā awem bit lā," kunna,

ā nangwan hapa namadday

ta hutotug na.



"Em āk longan,"

kun na māmānuk en,

ā longan na hapa ni Mandaripan

ya māmānuk en.

Ā sangaw nasidug hapa ya Mandaripan

ā "Mandaripan, Mandaripan,

em āk idu-dutān," kun na māmānuk en,

ā ennan hapa inidu-dutān.



"E yāk bit masidug,"
kunna hā ni Mandaripan,
ammi maganānwān lā ā
mangbār hā ya māmānuk en.
"Mandaripan, Mandaripan,
em āk bangbangātān," kunna.

"Anu ya kuga ibār na māmānuk in ay
ta 'em āk bangbangātān,' "
kun ni Mandaripan,
ammi kuga enna hā bangātān ya māmānuk en.

Nekabalin na nagbangāt ā

"Masidug āk bit," kunna hapa.

Ammi maganānwān hā ā

"Mandaripan, Mandaripan,"

kunna hā na māmānuk en.

"Anu ya kuga ibār na māmānuk in,
manalantān ta masidug.

Manguyoyung ya māmānuk,"

kunna hapa ni Mandaripan,

te. "Em āk laoyān,"

kun na māmānuk en.

Dāna nepalong,

ā sangaw nepadu-dut hā,

ā nepabangāt,

ā ta ayan in hapa

ā pelaoyan hā.



Ā gafu ta kuman en ā
enna hā laoyān ni Mandaripan
ya māmānuk en
ā kugā nasidug na hā.

"Mandaripan, Mandaripan,
em āk igupan,"
kunna hā na māmānuk en.

"Kuga awek makakasidug ta māmānuk en,
kuga paigup hā," kunna.

Ā tentu nabalín nangigup

ā nasidug na hapa.

"Ngor, ngor,"

kunna hā ni Mandaripan imakāyāng.

"Mandaripan, Mandaripan,

em āk iattay,"

kuga kunna hā na māmānuk en.

"Kurug hā mantu lā

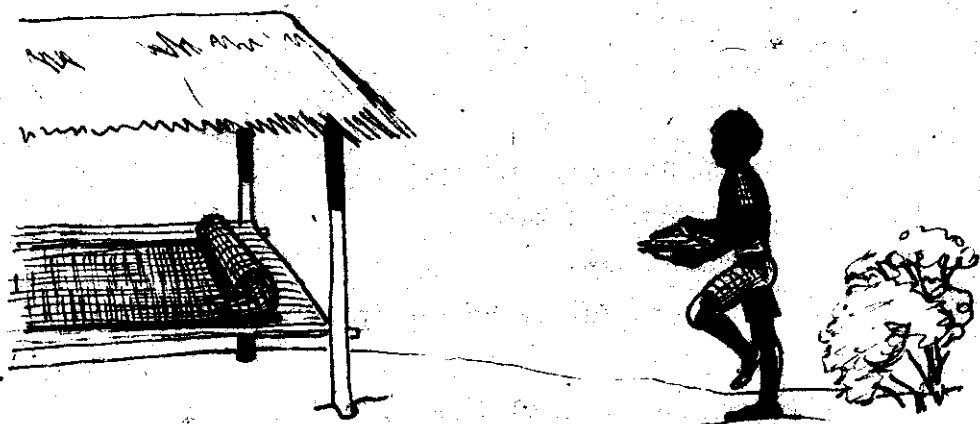
ta manguyoyung ya māmānuk en,"

kun ni Mandaripan,

ā kuga enna hā neattay.

Nekabalin na nagattay ā

kuga umange hā magidda imakāyāng.



"Mandaripan, Mandaripan,"
kuga kunna hā na māmānuk en
"Em āk akupan,
em āk ikwa,
ialung māk ta pinggān ina," kunna.

"Anu kuga manguyoyung ya māmānuk ay,"
kun ni Mandaripan,
ā kuga ennan hā inakup,
ā ennan hā ay neitun.



Kuga nasidug na hā imakāyāng,
ā "Mandaripan, Mandaripan,
em āk ukadān,"
kunnan hā na māmānuk en.

Kuga enna inukadān
ā itān na ya pirāk,
adāddu na pirāk,
pāke adāddu na pirāk.



"Ay, e yāk magpasyār ta anāk na āri,"
kunnan.

Nagbarabarawāsi,
nagpanpantalon,
nagtadtaddung.
Ittān ten.

"Anu ittā ka, Mandaripan,"
kunna hapa na āri,
"Hād eyām," kunna.

"E yāk sin magpāpasyār, Ama,"
kunna hapa ni Mandaripan.



"Ā imunek ka mantu," kunna.

Ā imunek na hapa.

"Am ikayāt mu atawān, Mandaripan,
ya anāk ken ā

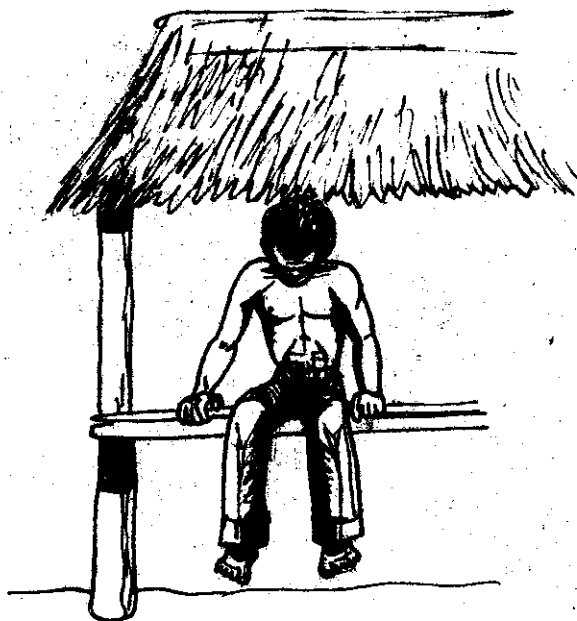
mangalāp ka ta magatut na bāhuy,
dwāgatut na anwāng

ikid na magatut na bāka,"
kun na āri en.

"On, on mantu,

e yāk na mantu, Ama,"
kunna hapa,

ā sangaw nagtugut.

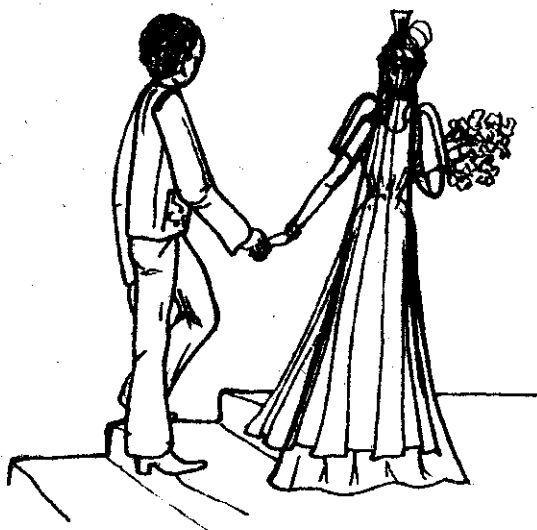


"Anu panaw ya uray kin ay,
Hād pangalapān ku ay
ta bāka ikid na anwāng?"
kunna hā na nonot na.

Maganānwān lā ā
"Anu ya apagam, Mandaripan,"
ittā ya kumin.

"Ay, anwāng minā ikid na bāka ikid na bāhuy,
te atawān ku ya anāk na āri," kunna.

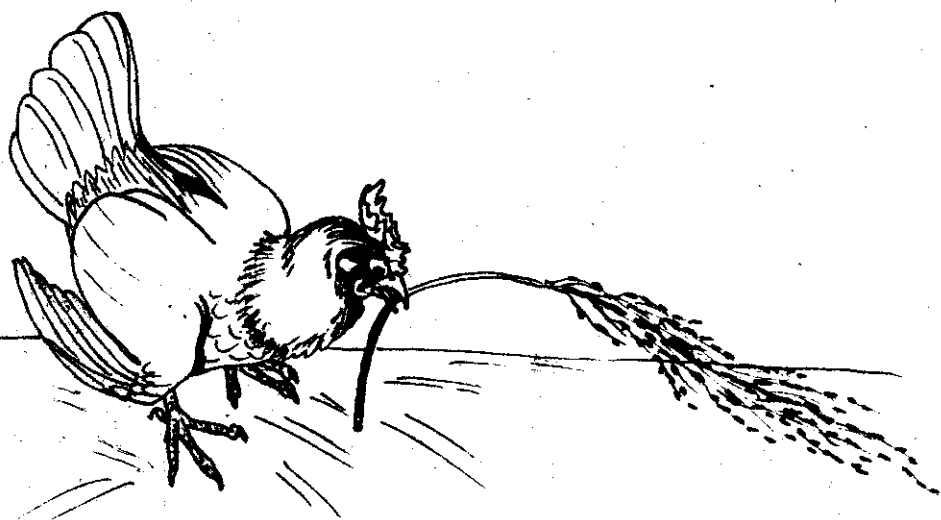
Magliplipay ya Mandaripan
ā itān na ya anwāng,
12 ikid na bāhuy, ikid na bāka.



"E yāk na
te ittān ya anwāng,
ikid na bāhuy, ikid na bāka,"
kunna.

Kuga ittān hā ten ā
"Anu ittā kān, Mandaripan,"
kun na āri en.
"On, Ama,"
kunna hapa.
Ā nagatawa kid hapa
na anāk na āri en.

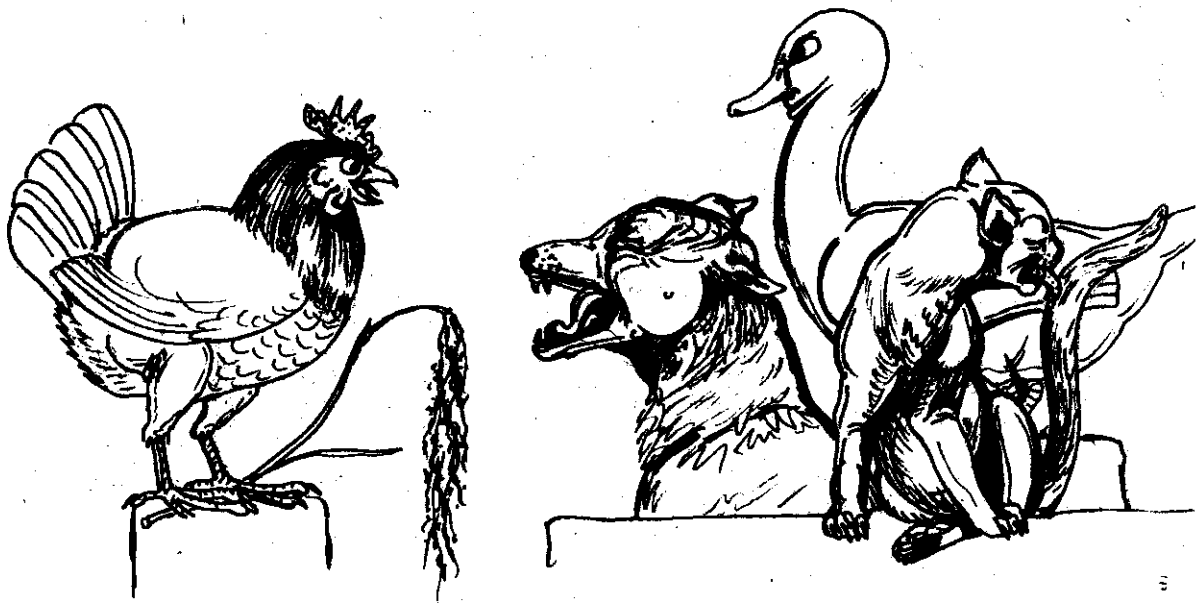
YA UPA EN DARĀG



Ya Upa en Darāg

Ta idi ā ittā ya upa en darāg
ikid na piyak na kiden.
Ā ta kinānghāhāw magkured ta lutak
namegafu ta lālākwāt abat ta furāb,
te magapag ta kānan na piyak na kiden.

Ā sangaw ta tākday arāw ā
nagkured halā ta kuman na intu en,
ā mappya hapa,
te naapagān na ya dawa na ammay.
"Ānay ā, memula minā yan
petta umāddu minā ya kānan tām,"
kunna ta piyak na kiden.



Ammi gafu ta assang para lā ya piyak na kiden ā
aweda para lā āmu magtarabāku,

ā yen ta inayagān na ya itik,
ikid na kitāw, ikid na atu.

"Ikāllak muy āk haen,
te imula muy ya ammay kin,"
kunna tekid.

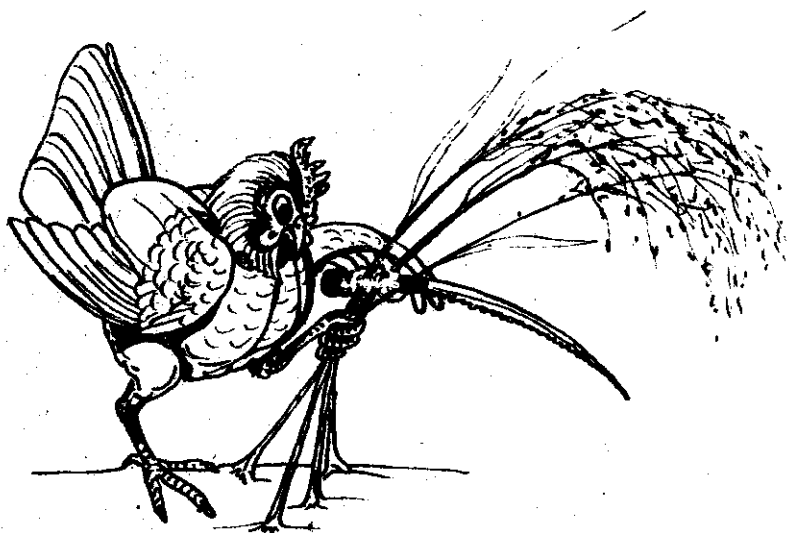
"Awek matagop," kun na itik.

"Awek matagop," kun na kitāw.

"Awek matagop," kunna hapa na atu.

"Ā kuman en mantu, iyāk na hapa lā mantu ya magmula,"
kun na upa en,

ā enna hapa lā nemula ya ammay na en.



Ā sangaw tentu nabayāg ta assang ā
nagtuhu ya ammay en, ā dumakal
ā nagtuyag ya mayān na kiden.
Ā inayagān na upa en ya itik en,
ikid na kitāw en, ikid na atu en.

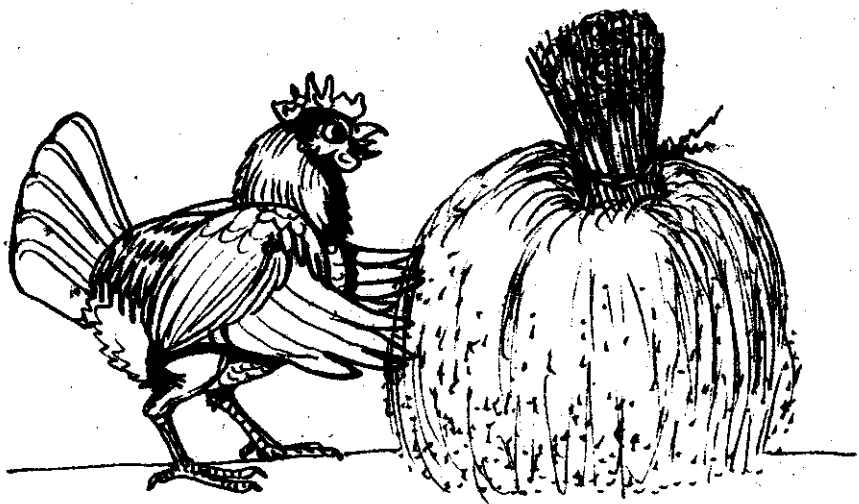
"Ikāllak muy āk haen,
te gataban muy ya ammay ken," kunna.

"Awek matagop," kun na itik en.

"Awek matagop," kun na kitāw en.

"Awek matagop," kunna hapa na atu en.

"Ā kuman en mantu,
iyāk na hapa lā mantu ya maggatāb,"
kunna tekid,
ā enna hapa lā ginatāb ya ammay na en.



Ā sangaw tentu nabalín nagatāb ā
inayagān na hā ya tallu kiden.

"Ikāllak muy āk haen,
te taltagān muy ya ammay kin,"
kunna tekid.

"Awek matagop," kun na itik en.

"Awek matagop," kun na kitāw en.

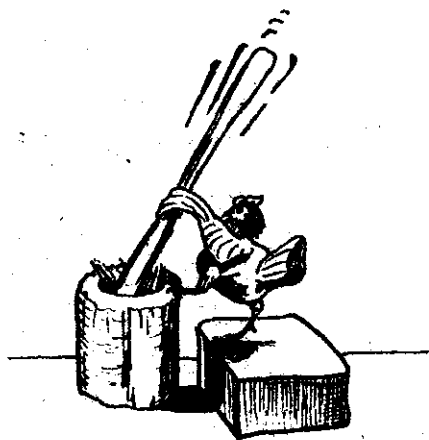
"Awek matagop," kunna hapa na atu en.

"Ā kuman en mantu,

iyāk na hapa lā mantu ya magtaltāg,"

kun na upa en,

ā enna hapa lā tinaltagān ya ammay na en.



Ā sangaw tentu nabalín nagtaltāg
ā inayagān na hā ya tallu kiden.

"Ikāllak muy āk haen,
te bāyun muy ya irik kin,"
kunna tekid.

"Awek matagop," kun na itik en.

"Awek matagop," kun na kitāw en.

"Awek matagop," kunna hapa na atu en.

"Ā kuman en mantu, iyāk na hapa lā mantu ya magbayu,"
kun na upa en,
ā enna hapa lā binayu ya irik na en.



Ā sangaw tentu nabalin nagbayu
ā inayagān na hā ya tallu kiden.

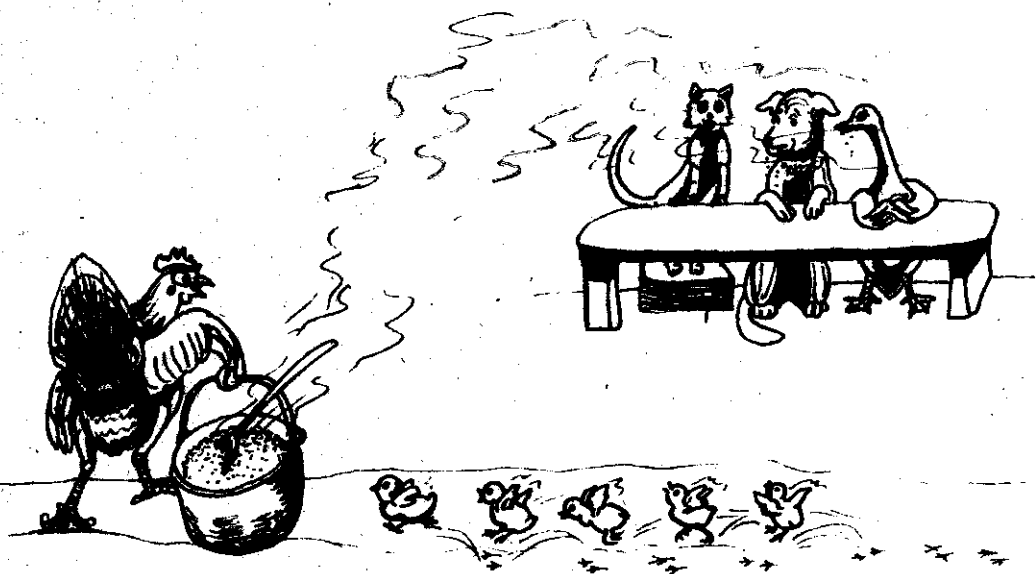
"Ikāllak muy āk haen,
te afuyan muy ya baggāt kin,"
kunna tekid.

"Awek matagop," kun na itik en.

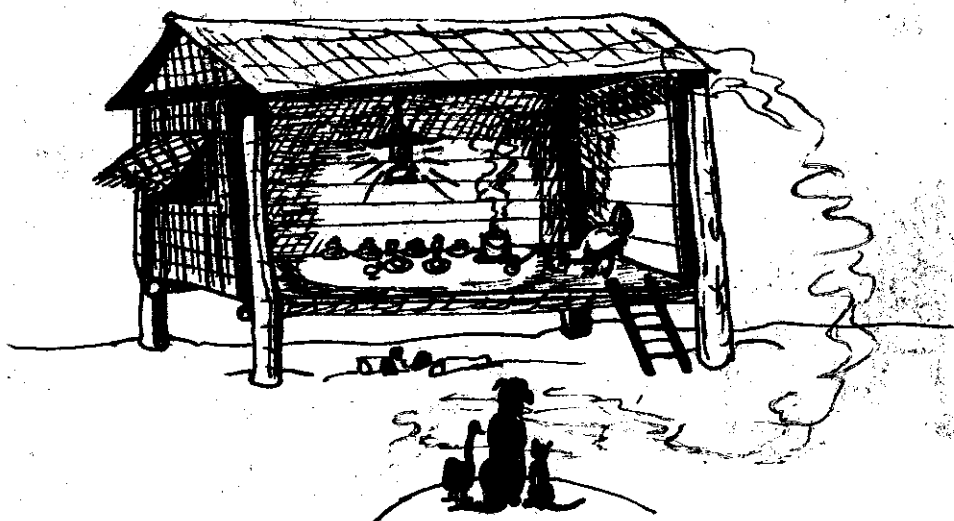
"Awek matagop," kun na kitāw en.

"Awek matagop," kun hapa na atu en.

"Ā kuman en mantu, iyāk na hapa lā mantu ya magafuy,"
kun na upa en darāg,
ā enna inafuy ya baggāt na en.



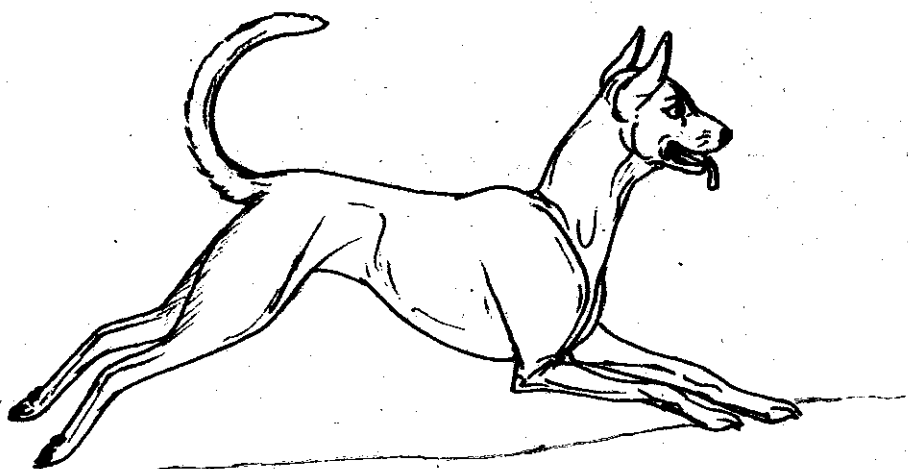
Ā sangaw tentu nalutun ā
dāna ittān ya itik en,
 ikid na kitāw en, ikid na atu en.
"Anu ittā kām?"
 kun na upa en darāg tekid.
"Ā te mabisin āk," kun na itik en.
"Māski yāk hapa," kun kitāw en.
"Ā iyāk para," kunna hapa na atu en.



"Kuga matalakāg kām o,
awemuy matagop magtarabāku,
ammi malalāki kām mangān.
Ammi awemuy mangān ta isin,
te ya awān magtarabāku ā
awena hapa mangān,"
kun na upa en.

Ā ikid lā nangān ta inafuy en
ya upa en ikid na piyak na kiden.

INYA MAKALIWĀT



Inya Makaliwāt

"E yāk magpasyār ta talun,"

kun na atu,

ammi intu dulay te nahiklamān,

ā nagidda ta fun na kayu.



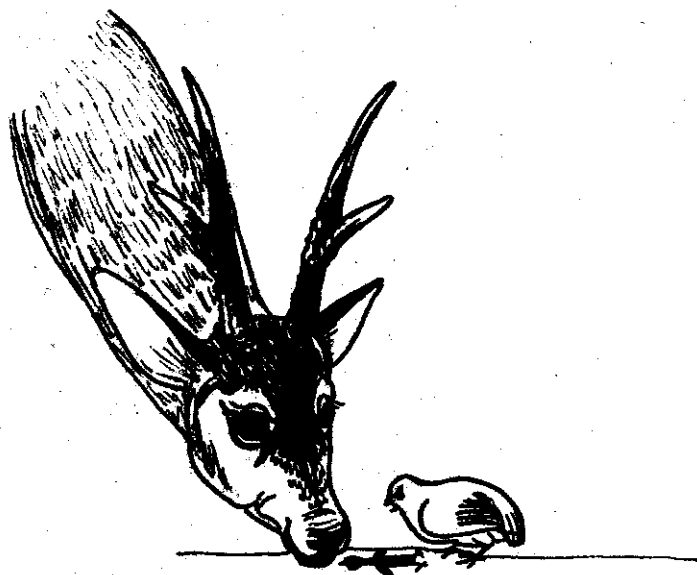
Ammi tentu en nagidda ā,
natakitān hapa ya taggam en
ā kinagāt na ya huli na atu.

"Agi, agi, agi," kunna hapa na atu en
ā nagugug.



Ā ya ugta en hapa
ā nagbilag na.

Nagbilag na hapa ya ugta en
te netapāl nan na atu en.

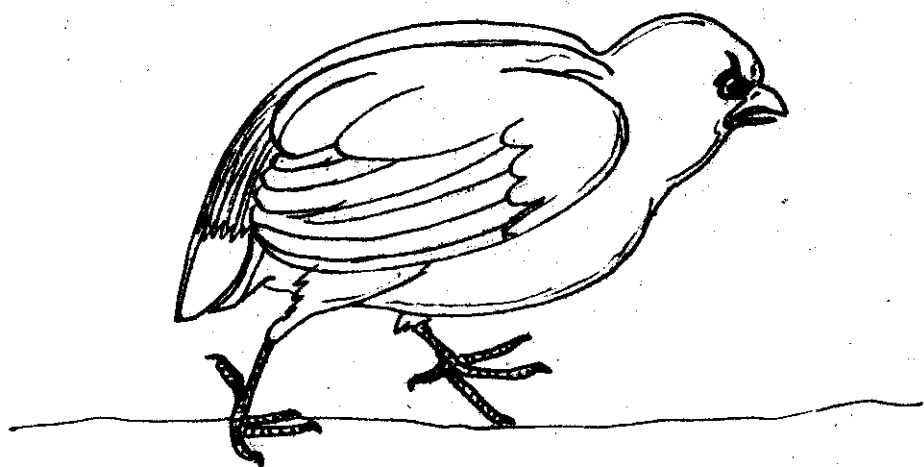


Nepagbilag na ugta en ā
nelulubegān na ya anāk na gummu,

"Ay e, ay e, anāk ken,
anun muy na nelubeg ya anāk ken,"
kunna hapa na gummu.

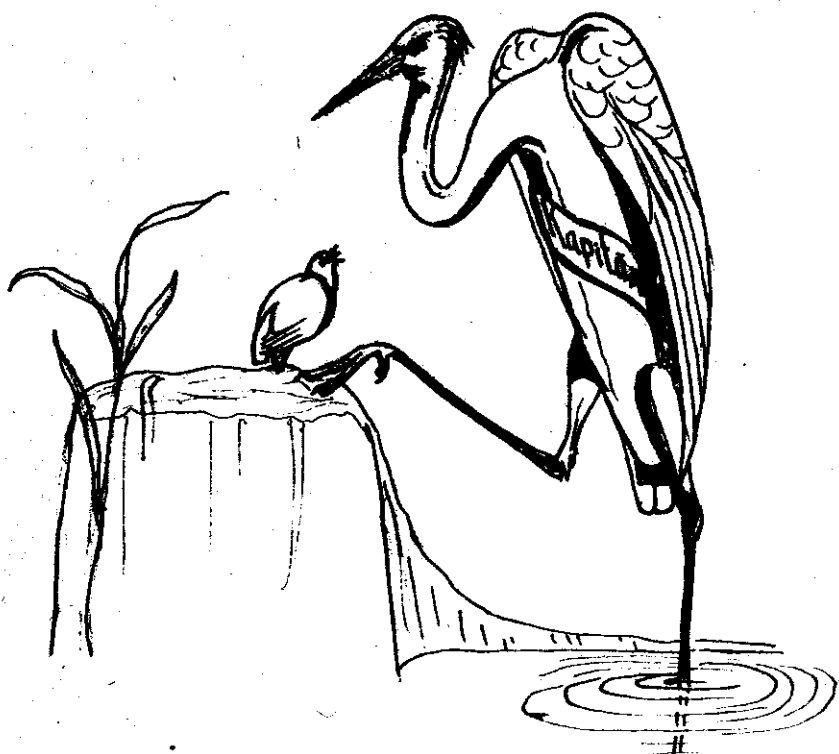
"Ā on ay te awek naita,"
kunna hapa na ugta.

"On ay ammi nelubeg mu hamān ya anāk ken,"
kunna hā na gummu en.



"On ay, te iyāk in
ā dinagdag nāk na atu in,"
kunna hapa na ugta.

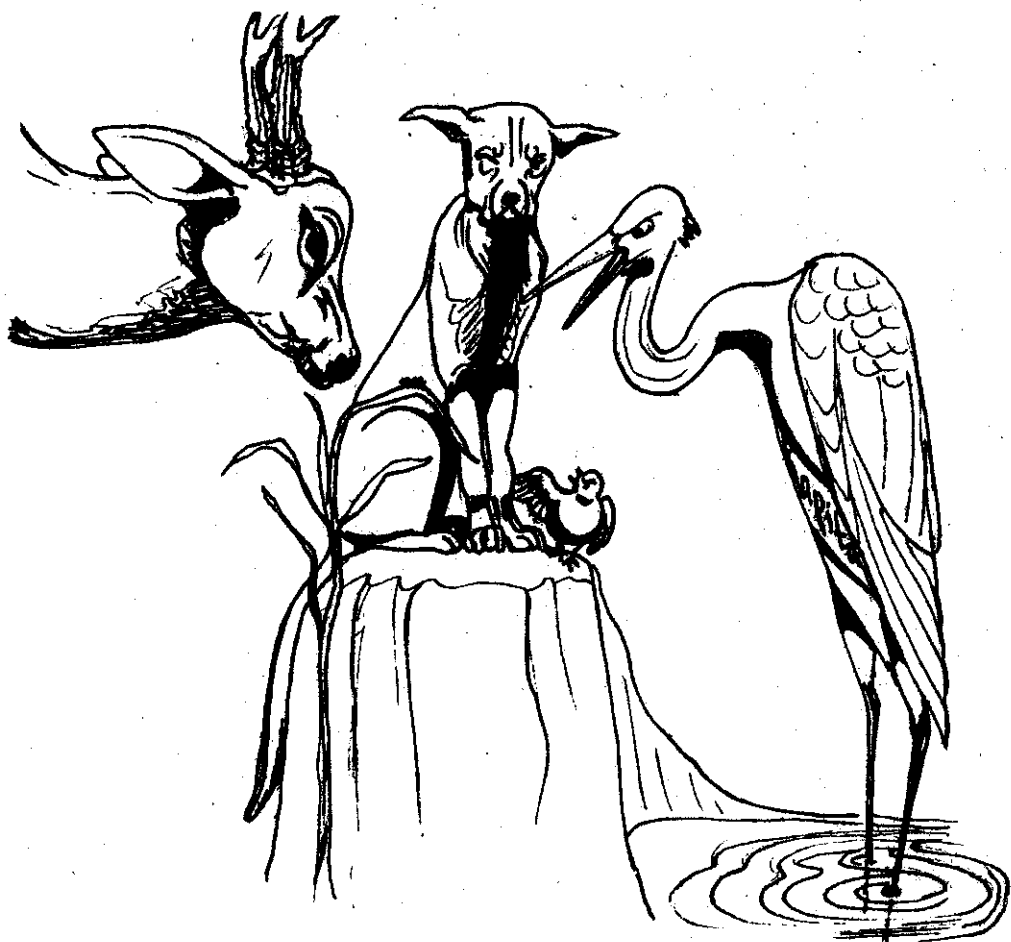
"Awem bit, awem bit,
te enta kām idarum ta kapitān,"
kunna hapa na gummu,
ā kumin ta bali na kapitān.



Ā ta pakadatang na kapitān en ā
"Anu ya dulay, gummu,"
kun na kapitān ta gummu en.

"Ā nelubeg na ugta ya anāk ken, ā nasin.
Ā yen ya ittā yāk sin,
te pagān da ya anāk ken ta pirāk,"
kunna hapa na gummu en.

"Ayagām kid mantu sin,
ya atu, ikid na ugta, ikid na taggam."
kun na kapitān en.



"E kām kān sin,
atu, ugta, taggam.
Sā e kānan sin," kunna.
Ā ittā kid na.



"Inya ya nakaliwāt,
inya ya nakaliwāt tekamuy,"
kunna hapa na kapitān.

"Ugta ay," kunna hapa na atu.

"Anum nelubeg ya anāk na gummu, ugta?"
kunna hapa na kapitān.

"Ā on ay te dinagdag nāk hapa na atu in,"
kunna.

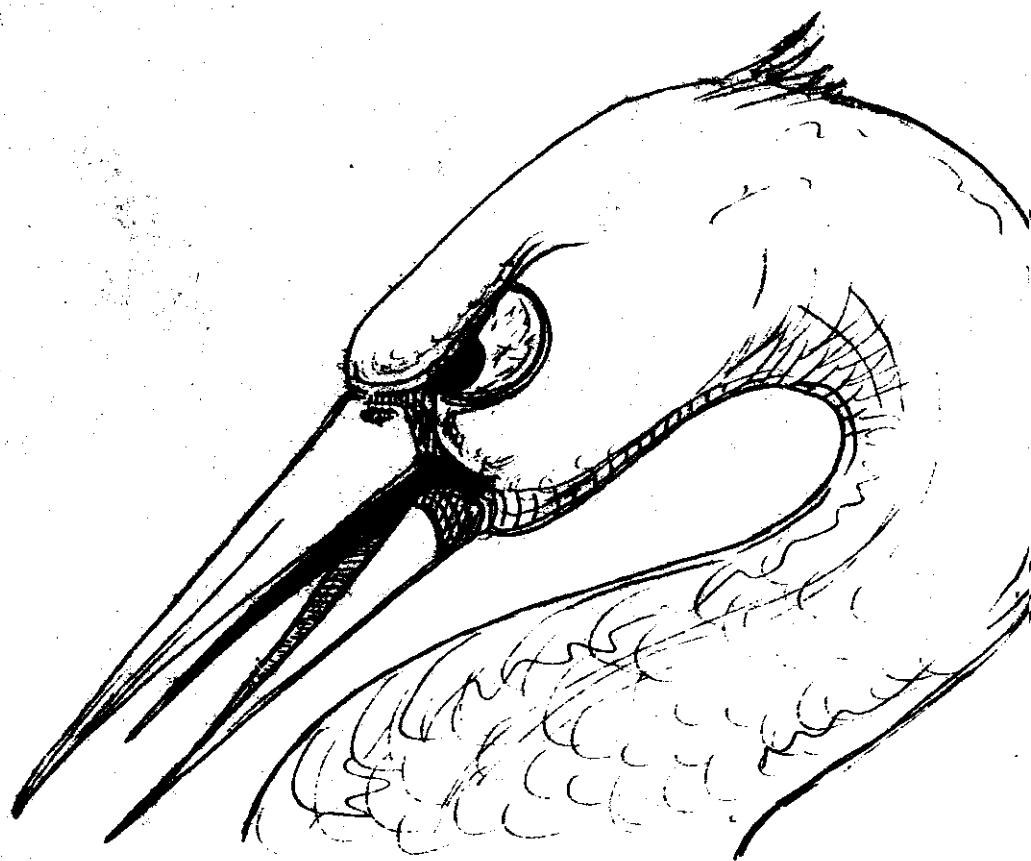
"Ā anum mantu dinagdag atu ya ugta in?"

"Dinagdag ku ay,
te kinagāt na taggam ya huli kin,"
kunna hapa na atu.



"Ā awek minā kinagāt ya huli na atu
am awenāk inigsilān,"
kunna hapa na taggam.

"Ā on ay te awek hamān āmu
ta ittā ka ten,"
kunna hapa na atu.



"Inya ya magpaga tekamuy ngāmin,
ugta o taggam o atu?"

"Awān, awek,
awek ikayāt magpaga ta pirāk,"
kunna hapa na ugta.



"Iko hapa, taggam," kun na kapitān.

"Awān, awek hapa ikayāt, kunna.

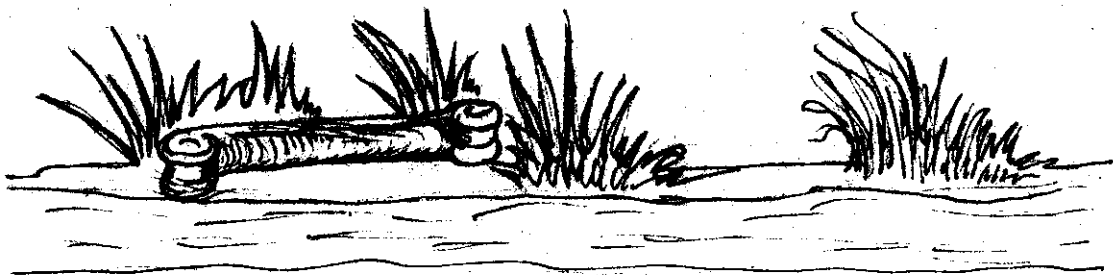
"Ā iko, atu?"

"Awān, awek,
awek ikayāt magpaga,"

kunna hapa na atu.

Ā awān mantu ta nagpaga
ta anāk nā gummu en.

**YA BIDA NA ATU
IKID NA TULĀNG**

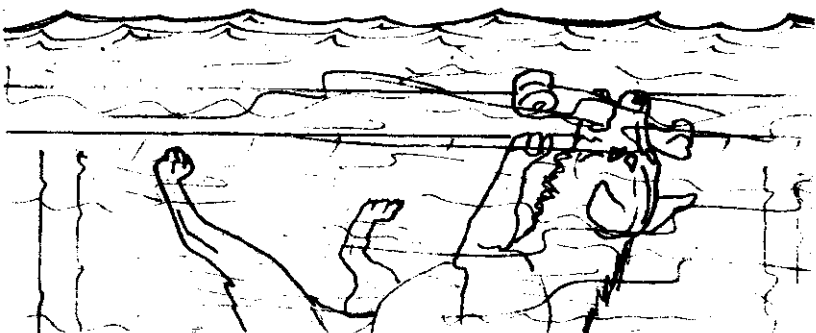
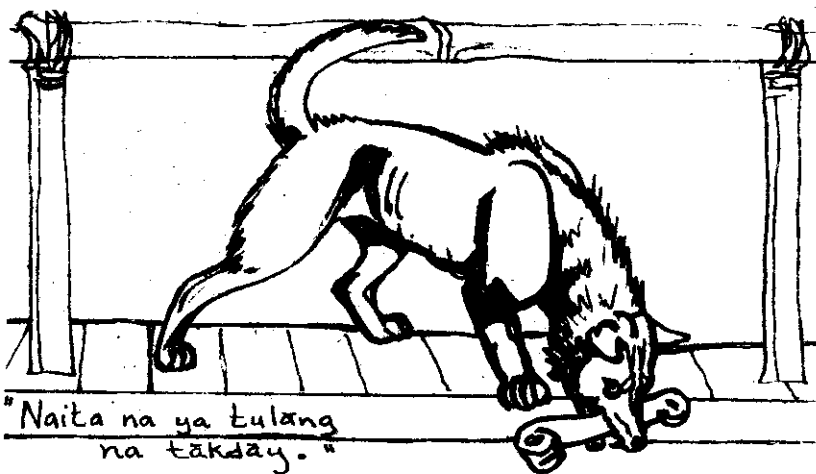


Ya Bida na Atu ikid na Tulāng

Ta idi ittā kār ya atu umange nagpāpasyār,
ā nabaguk hapa,
te naita na ya tulāng
ta pingit na dalān.
Inakut na mantu ya tulāng en
ā nebilag nan,
te enna minā idatang ta bali na.

Ā tentu nagtaletay ta tākday na wer ā
neiddungān na ya mali-māng na danum,
ā neitān na ya alinu na en
ta danum en.

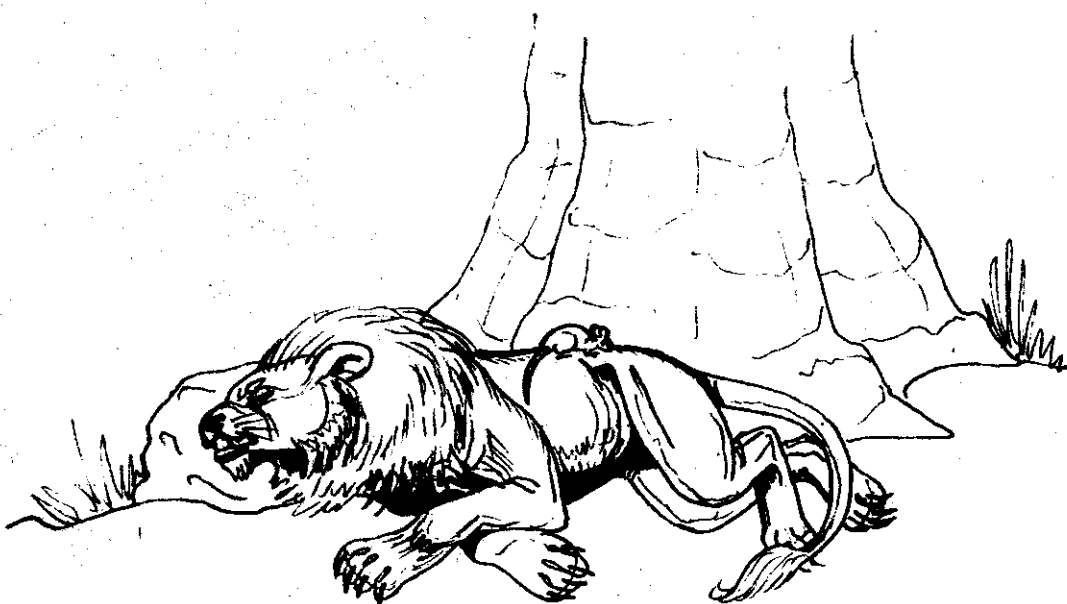
Pāhig na ta tākwān na atu ya alinu na en,
yāga naita na hapa ta ittā tulāng na,
ā passilān na ya tulāng na en.



Ammi tentu maggangal
ta tākday en atu ā
nahunnak hapa ya tulāng na en
ta kādalamān na wer en.
"Ay e, tulāng ken," kunna,
ammi awān na,
te pake adālam ya agyān na en.

Am ittā mantu ya kwām
ā yen minā ya ikatalak mu,
awem passilān ya kwa na kagittām tolai.

YA BIDA NA LIYON
IKID NA BALAKAD



Ya Bida na Liyon
ikid na Balakad

Ta idi ittā kân ya dāpu na liyon ta talun,
ā nasidug ta fun na kayu.

Ā ittā hapa ya balakad awān nakaintak
te nakakalkalay ta bikat na liyon en.

Ā sangaw nagbilag ya balakad en
ta addag na liyon en,

ā nahukāl ya liyon en,

ā ginafut na ya balakad en
ta ngipan na kiden.



"Ay, Afu Liyon, pakomām āk haen,"
kun na balakad en tentu.

"Awek āmu ta masidug ka sin.

"Ibbatām āk lā haen,

ā awek sangaw kaliwatān ya kāllak mu teyāk,
te aweta sangaw āmu

am ittā hapa ya pangikāllak ku teko,"

kunna hā na balakad en.

Ā mayāt hapa ya liyon en,

ā inibbatān na ya balakad en.

Ā ta kabalinān na kuman en
ā umange nagpāpasyār ya liyon en
ta umag na talun.
Nagtugtugut lā ya liyon en,
ā kā-ma lā, "bās", kunna,
te nasikwatān ya lig na en
ta sikwāt na tolay.
Ā nagbesin.

"Āgayoy masi yāk na,"
kun na liyon en,
te mapattal ta lubid en.
Ammi kumlā te nagtālib hapa ya balakad en,
ā nesimmun na ya liyon en nagbesin.

Awena lā nagsitang na balakad en,
ammi bumilag lā imunek ta iffut na en
abat ta lig na en.
Ā nginādngād na ya lubid en,
ā nahunnak na ya liyon en.

"Itām yen, gustu halā ya kinan ken teko,"
kun na balakad en tentu,
ā natolay halā ya liyon en.

Yen mantu ya pangnonotān tām
te māski alaāssang ya kofun tām
ā mabalin ta dakal ya pangufun na tekitām.



"ā bumilag na
imunek ta ifut na....."

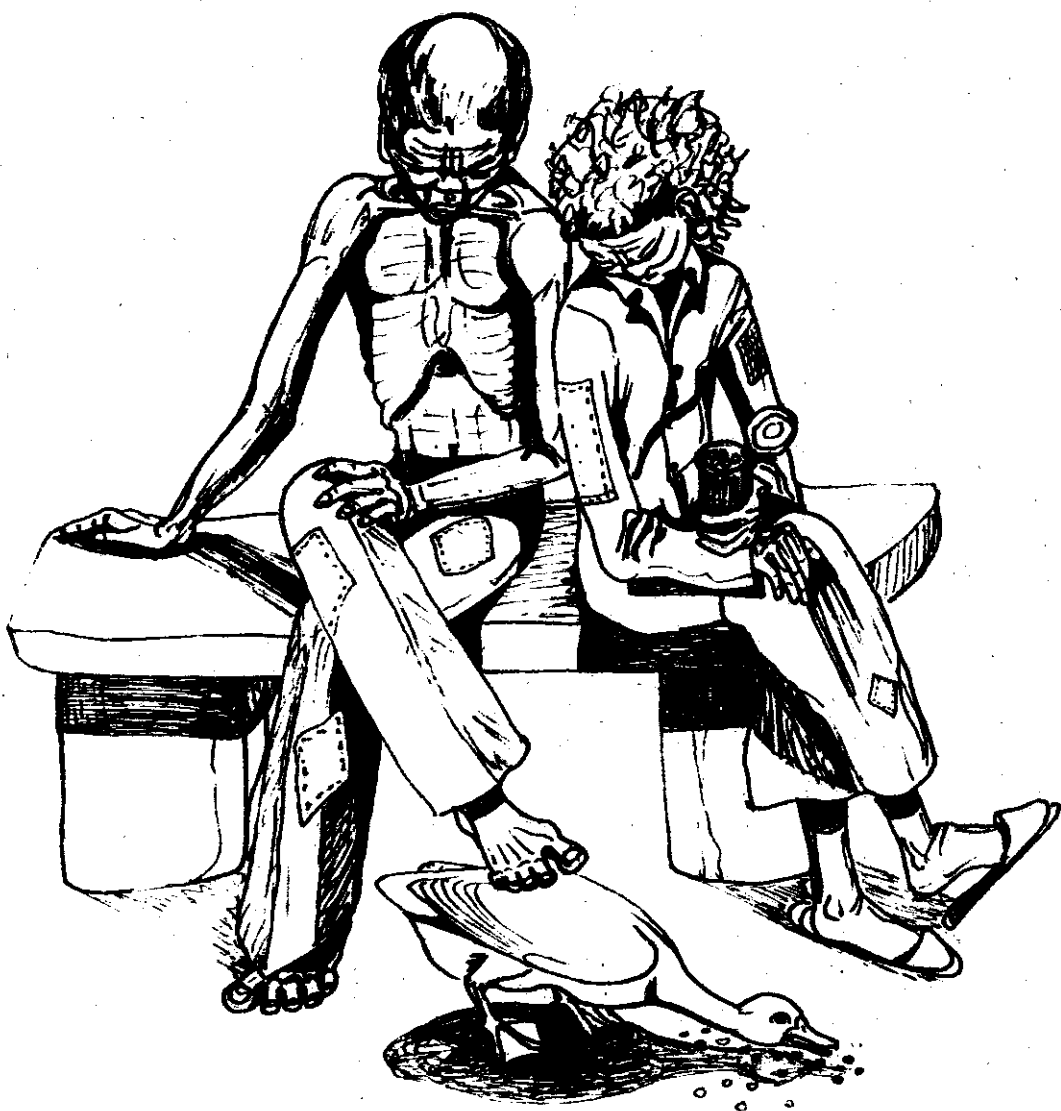
**YA ITIK EN
NAGIPLUG TA BALITUK**

Ya Itik en Nagiplug ta Balituk

Ta idi ittā kān ya laklākay ikid na bakbākat,
ā pāke pobre kid,
te makurāng ya kānan da,
ikid na ulolat da,
ammi ittā ya itik da,
ammi awena para lā nagiplug.

"Pade magiplug minā ya itik in,
petta ittā ya ilāku ta
ta kānan ta ikid na ulolat ta,"
kun na bakbākat en.

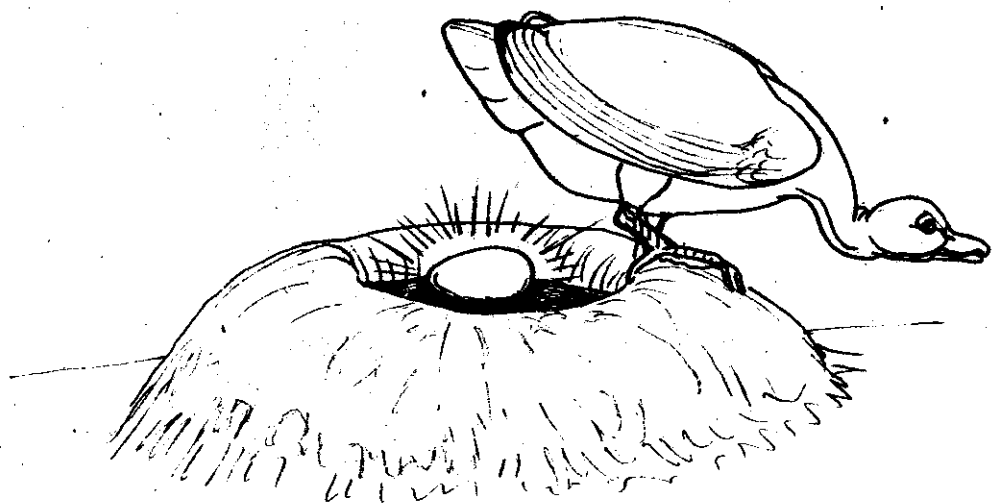
"Ā on minā," kunna hapa na laklākay en.





Ā gafu ta kuman en ā
nagtālib ya āddu na arāw,
ā dumakal lā ya pagzigātān da
napegafu ta pagpobre da.

Ammi sangaw ta tākday araw ā
neitān na bakbākat en ya itik en,
ā namadday ta umuk na.
Binārān na bakbākat en ya atawa na en
ā āitān da lā ya itik en,
te matalak kid na
ta magiplug na ya itik da en.



Ā sangaw nagtāyuk ya itik en,
ā itān da ya iplug na en ta balituk.

Dipuru balituk ya iplug na en,
ā pāke magayāyāt kid na.

Ā ta kāda lālākwāt magiplug hā ya itik en
ta balituk na iplug,
ā kāda lālākwāt ā
enda ilāku ya balituk en.

Ā matalak ya laklākay en ikid na bakkākat en
te nagmappyan ya kasasāād da,
awān na ta pagzigātān da,
te ittān ngāmin ikayāt da.

Ammi intu ḍulay te aweda matappag,
te kāda mangalāp kid ta ikayāt da
ā ikayāt da ta ād-āddu minā para,
o dakdakal minā, o is-ispot minā,
te pakolangān da ya ngāmin kiden pagba-nāngān da.

Ā ta uray na lalaki en ā
magiplug minā ya itik en ta duwa
o māski lima na iplug
ta kinānghāhāw,
pettam kuman en ā
umāddu minā ya maalāp da ta ilāku da.



"Anun ta indagān ya pagiplug na,
te kāda lālākwāt hamān lā ya pagiplug na.
Mapmappya sina ta partin ta ya itik in,
te ginatgatut de ya iplug kiden
ta sirat na en," kun na lalaki en.

"Ā am sā melāku sangaw ya ngāmin iplug na
ā aweta sangaw magburung,
ā aweta sangaw magtarabāku,
te ittā halā sangaw ngāmin ikayāt ta,"
kunna.



Ā gafu ta kuman en
ā enna ginafut ya itik en
ā ginalgal na ya sirat na en.
Itān da ya sirat na,
ā awān pulus ta balituk na iplug na,
māski tākday lā, awān.
Ā nasin ya itik en.

Ā sangaw awān na ta pagtolayān da.

Ā yen mantu ta nonotan tām minā
ya ngāmin kiden magserbi tekitām
ta utun na lutak,
te yen kid ya netubbāt na Namarātu tekitām
petta magserbi ta kappyānān tām,
ammi am awetām kengān ya ngāmin
neatad na Namarātu tekitām,
ā awān sangaw ta magserbi tekitām.